

ARHEOLOŠKI NALAZ NA GROBLJU U TUČEPIMA

NEVENKA BOŽANIĆ-BEZIĆ

Makarsko primorje nije dosada bilo sistematski arheološki istraživano, iako su rimski ostaci nađeni na čitavom području.¹⁾ No na temelju tih slučajnih nalaza ne može se utvrditi da li se tu radi o većim naseljima ili su to samo pojedina imanja obzirom na blizinu rimske kolonije Narone.²⁾ Po Prokopiju, veće naselje bilo je Mucrum, koji neki historičari poistovjetuju s današnjim selom Makrom, ali to nije utvrđeno³⁾, jer se na području sela nije našlo nikakvih tragova starijeg naselja. Rimskih natpisa i kamenih ulomaka sačuvalo se u Makarskoj⁴⁾, no nije poznato da li su oni zaista pripadali nekoj građevini ili nekropoli u Makarskoj, ili su pak doneseni iz okolice grada ili čak iz Narone, jer se takvim ulomcima uobičavalo u prošlom stoljeću ukrašavati pročelja i unutrašnjosti kuća i dvorišta.⁵⁾

Rimski nadgrobni spomenici s natpisima i ulomcima arhitektonskih ukrasnih dijelova otkriveni su i u neposrednoj okolici Makarske u selu Tučepima. Najstariji lokalitet u Tučepima je vjerojatno Sutvid na istočnom kraju sela iznad stare ceste za Podgoru⁶⁾, ali su ostaci zidova građeni od nepravilnog kamena toliko neizraziti da bi samo veća arheološka istraživanja mogla utvrditi o kakvoj se građevini radi i kojem vremenskom razdoblju pripadaju. Tu je 1910. godine otkrivena nadgrobna ploča s natpisom, koji spominje

1) N. Bezić, Problem zaštite starih naselja i lociranje novih u Makarskom primorju. Zbornik zaštite spomenika kulture, knj. XIV, Beograd 1963. str. 187.

2) I. Marović, Novi i neobjelodanjeni nalazi iz Narone. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku sv. LIV, Split 1952. str. 153–173.

3) J. Ravlić, Makarska i njeno primorje. Split 1934. str. 158.

4) Antichità in Macarsca e nel suo litorale. Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku sv. I, Split 1878. str. 184–190.

5) Rimskim nadgrobnim natpisima i ulomcima skulpture bila je ukrašena u prošlom ratu porušena od bombardiranja kuća Pavlović-Lučić, koja se nalazila na lijevoj strani trga pred župnom crkvom, a deset rimskih natpisa i ulomaka nadgrobnih ploča nalazi se u dvorištu crkve sv. Filipa na obali. Antichità in Macarsca... o. c. str. 185.

6) L. Marun, Arheološki prilozi o religiji paganskih Hrvata. Starohrvatska prosvjeta, sv. III, Knin 1897. str. 141–144.

Kasnoantički polupilastar iz Tučepa

ime jednog vojnika i odred kojemu je pripadao.⁷⁾ Antikni kapiteli uzidani su u unutrašnjosti crkve sv. Jurja⁸⁾, nedaleko hotela Jadran, a tu se nalazi i oštećena rimska nadgrobna ploča s ostacima reljefa, koju su stariji historičari opisivali kao nadgrobni spomenik dužda Petra Kandijana, za kojeg narodna predaja kaže da je 887. godine poginuo u borbi s Neretljanima nedaleko Makarske.⁹⁾

Na groblju u Tučepima u XVIII stoljeću sagrađena je crkva Gospe, jednobrodna građevina orijentirana po starom načinu grad-

⁷⁾ F. Bulić, *Iscrizioni inedite. Tučepi di Makarska*. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, sv. XXIV, Split 1901. str. 136. — *Ibidem*, sv. XXV, Split 1902. str. 161—163.

⁸⁾ N. Bezić, *Srednjovjekovna crkva sv. Jurja u Tučepima*. *Peristil* 5. (u štampi).

⁹⁾ Lj. Karaman, *Historijski spomenici i legende u narodu*. O grobu dužda Petra Candiano u Tučepima kod Makarske. *Hrvatska revija*, god. X, br. 9. Zagreb 1937. str. 490—493.

nje istok-zapad sa četverokutnom apsidom i zvonikom na preslicu s tri luka. Građena je od pravilno klesanog kamena s jednostavnim vratima s kamenim okvirom sred pročelja¹⁰⁾ nad kojima je četverolisna ruža. U sjeverni zid crkve uzidan je dio oltarne kamene ploče s četverokutnom udubinom za moći, te nadvratnik na kome je isklesan križ jednakih krakova, koji bi mogao pripadati jednoj starijoj srednjovjekovnoj crkvi.¹¹⁾ Budući da se na groblju nalazi

Polustupić s antičkom poluglavicom iz Tučepa

i nekoliko srednjovjekovnih nadgrobnih ploča s isklesanim i uklesanim štitovima i drugim ukrasima¹²⁾, može se pretpostaviti da je uz srednjovjekovno groblje bila i crkva, koja je radi trošnosti ili u potresima kojih je u Makarskom primorju bilo u nekoliko navrata u XVII i XVIII stoljeću porušena¹³⁾ pa je u novije doba na njenom mjestu bila podignuta današnja crkva. No i ona je od

¹⁰⁾ Na nadvratniku je crvenom bojom napisan natpis na hrvatskom jeziku:

GROBBI CHOJISE NAODU NA OVOMU
SEMATORIU SVISU COMUNSCHI PRAVO
VIRNE BRACE I SEJLIANA TUCEPSCHI

¹¹⁾ F. Dujmović - C. Fisković, Romaničke freske u Srimi. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 10, Split 1959. str. 28.

¹²⁾ P. Kadčić, Odgovori na njevoja pitanja Društva za jugoslavensku povjestnicu i starine. Iz kotara Makarskog. Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. V, Zagreb 1859. str. 321-340.

¹³⁾ S. Zlatović, Kronaka o Pavla Šilobatovića o četovanju u Primorju. Starine JAZU knj. XXI, Zagreb 1889. Str. 86.

potresa 1962. godine bila toliko oštećena i raspukla da se nije mogla popraviti¹⁴), već se morala demontirati i ponovo sagraditi od iste građe. Pri demontiranju crkve u građevinskom materijalu otkriveni su arhitektonski ukrasni dijelovi, koji su pripadali jednoj starokršćanskoj crkvi, ulomak rimskog natpisa i srednjovjekovna nadgrobna ploča ukrašena križem i ornamentima. Nije rijedak slučaj da se kamen s ruševina antičkih građevina upotrebljavao pri ka-

Kasnoantička glavica iz Tučepa

snijim gradnjama¹⁵), što više u dalmatinskoj srednjovjekovnoj arhitekturi obrađeni antički dijelovi ugrađivali su se kao funkcionalni i ukrasni elementi.¹⁶) Možda bi i to mogao biti jedan od argumenata koji govori o jednoj ranijoj srednjovjekovnoj crkvi u koju su ovi ulomci bili ugrađeni, ne samo kao građevinski materijal već i kao funkcionalni i ukrasni dijelovi. Međutim, barokni majstor sagrađivši crkvu od pravilno klesanog kamena odbacio je ove ulomke i upotrebio ih kao građevinski materijal u temeljima. Nakon demontiranja crkve istraženo je okolno zemljište, ali tragovi temelja neke starije građevine nisu pronađeni. Između dva rata u neposrednoj blizini crkve sagrađena je velika seoska grobnica, pa su možda baš tom prilikom oni uništeni. S vremenom su nestale i nad-

¹⁴) N. Bezić, Makarsko primorje i potres. *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* g. XI, br. 3. Zagreb 1962. str. 69.

¹⁵) N. Bezić, Novi nalaz u crkvi sv. Petra na Priku u Omišu. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 13, Split 1961. str. 51.

¹⁶) *Ibidem* str. 50.

grobne srednjovjekovne ploče, koje spominju neki stariji pisci.¹⁷⁾ Do danas ih se sačuvalo samo četiri.

Između antiknih kamenih ulomaka i blokova od kojih su neki neobrađeni ili samo djelomično ukrašeni ističu se dvadeset i dva i to: polupilastri s poluglavicama, glavice, dijelovi oltarne pregrade, ulomci stupova, pluteja, dio nadvratnika, oltarne ploče s četverokutnom udubinom za moći, ulomak natpisa i reljefa, te glavica — impost.

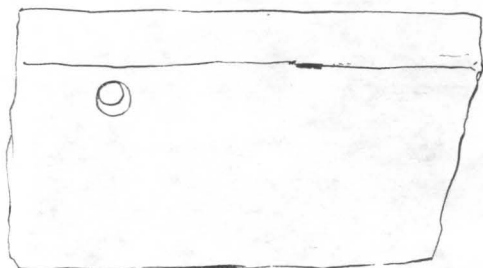

Starokršćanska mramorna glavica iz Tučepa

Polupilastri su različito obrađeni i variraju u širini od 0,12—0,19 metara. Jedan je kaneliran s deset kanelira, a ostali su glatko obrađeni u gornjem dijelu profilirani, a završavaju poluglavicama na kojima su tanko urezani ukrasi u obliku jednostavnih listova. Samo jedan polupilastar ima glavicu ukrašenu s dva akantova lista klesana u plitkom reljefu, koji se u sredini dodiruju vrhovima i čine nepravilne trokute. Na isti način ukrašena je i glavica u uobičajenoj kasnoantiknoj kompoziciji postavljanja akantovih listova na četiri zaobljena ugla, ali se ukras nalazi samo na jednoj strani, dok su ostale tri strane neobrađene ili kasnije otučene. Druga sačuvana glavica je od bijelo plavkastog mramora,

¹⁷⁾ P. Kadčić, *Poviest okružja makarskoga*. Arkiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. VII, Zagreb 1863, str. 96. A. Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, II. Venezia 1774. str. 136, 137.

u podnožju ima profilirani prsten, a na zaobljenim uglovima su jednostavni i glatki mesnati listovi, koji su u gornjem dijelu glavice povezani trokutnim ukrasima. Obje glavice imaju promjer 0,24 metra. Glavica — impost je glatko obrađena i bez ukrasa, a po strani ima uklesane žlijebove.

Tučepi, ulomak antičkog nadvratnika

Od stupova sačuvala su se tri ulomka s promjerom od oko 0,20—0,22 metra i to glatki stup¹⁸⁾, koji završava debljim prstenom, tordirani stup s udubljenim žlijebovima i stup s ispučnim kanelirama, koje završavaju polukružno. Nadvratnik je širok 0,57 metara, a po sredini ima okruglu rupu u koju je bila postavljena osovina vratiju. Na isti način zatvarala su se i vrata na crkvi sv. Petra na Priku u Omišu, koja su također kao antikni element bila ugrađena u srednjovjekovnu crkvu.¹⁹⁾ Oltarna ploča je sačuvana nešto više od polovice, širine je 0,42 m, a ima četverokutnu udubinu za moći. Od iste je vrsti kamena kao i nadvratnik. Na ulomku natpisa sačuvano je samo nekoliko slova, koja se ne mogu povezati u cjelinu.²⁰⁾ Zatim je nađen ulomak rustično obrađenog kamenog reljefa s motivom vinove loze, te dio pluteja s isklesanim križem unutar dvostrukog prstena, rub pluteja je profiliran (vel. 0,30 × 0,40 m). Ostala četiri manja ulomka s tragovima krakova križa vjerojatno pripadaju također jednom drugom pluteju, jer se obrada i profilacije po veličini ne slažu s najvećim ulomkom. Od oltarne pregrade sačuvao se dio rubnog kamena sa žlijebom glatko obrađen bez ukrasa, mramorna glavica (vel. 0,09 × 0,08 m) i ulomak mramornog stupića, koji odgovara veličini glavice. Na glavici koja je dosta oštećena vide se obrisi jednostavnih listića, koji se prema gore šire lepezasto.

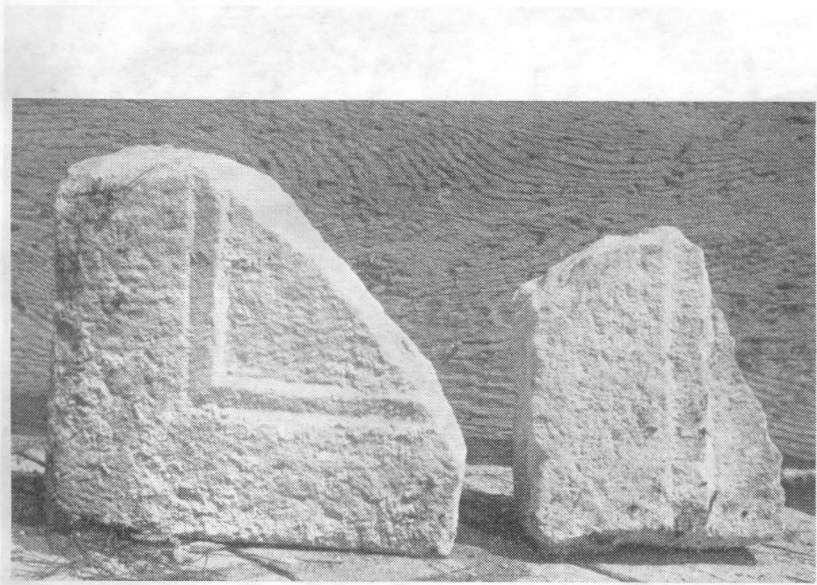
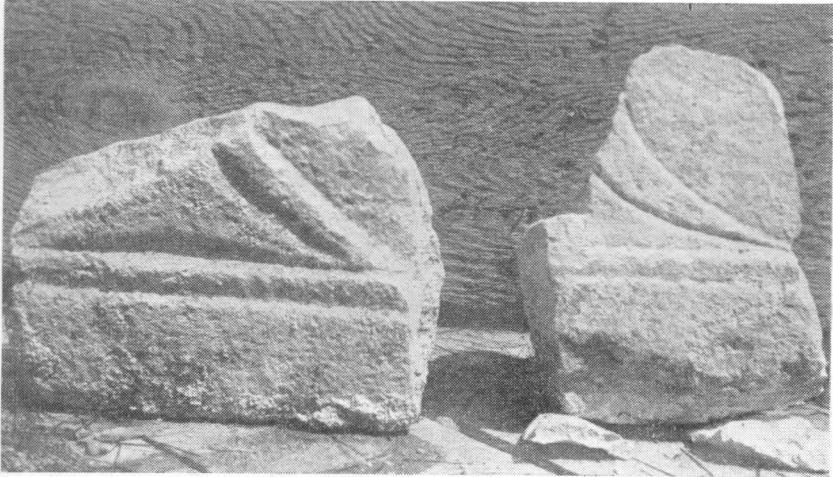
¹⁸⁾ Forschungen in Salona III, Wien 1926. T. 4. B 8—10.

¹⁹⁾ N. Bezić, Novi nalaz... str. 51.

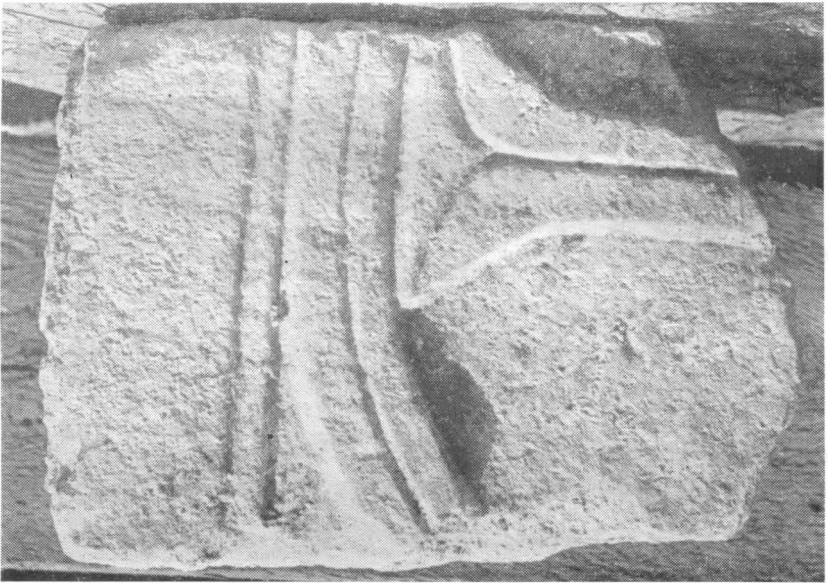
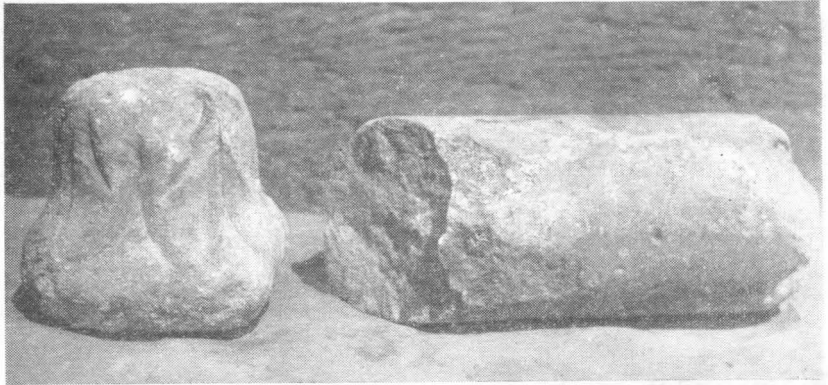
²⁰⁾ Od slova se vidi kraj slova (Q) C A M

M A ? (Natpis je pokušao pročitati i o. A. Jadrijević, ali bez uspjeha, jer su i sačuvana slova slabo čitljiva).

Safuvani ulomci
 se za ostale sačuvali
 u Dalmaciji i Gori
 ziciji i obradi stari

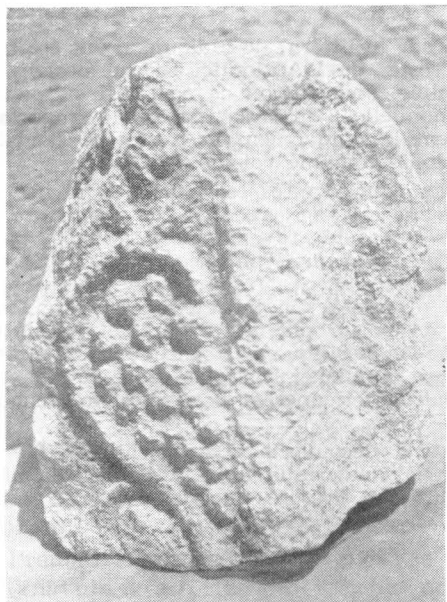

- Ulomci iz Tučepa* (s lijeva na desno)
- ¹⁾ N. Benčić, G. c. 1900, str. 30.
 - ²⁾ I. Ostojić, *Opis Prilosa* (Brijuni, 1900), str. 121.
 - ³⁾ D. Berčić, *Opis Prilosa* (Brijuni, 1900), str. 121.
 - ⁴⁾ *Portail 3. (u Prilozu)*.
 - ⁵⁾ *Forschungen in Saona*, II, 1900, str. 121.
 - ⁶⁾ *Ibidem*, III, sl. 21, var. 12.

Ulomci starokršćanske oltarne pregrađe iz Tučepa

Sačuvani ulomci jednostavno su i rustično obrađeni i vezuju se za ostale sačuvane ulomke starokršćanskih crkava i bazilika u Dalmaciji.²¹⁾ Glavice s akantovim listovima slične su po kompoziciji i obradi glavicama u Solinu²²⁾, Omišu²³⁾, Povljima²⁴⁾ i Dubrovniku.²⁵⁾ Glavica i stupić oltarne pregrade bili su dio slične oltarne pregrade iz Manastirina u Solinu, koja se čuva u Arheološkom muzeju u Splitu²⁶⁾, a mramorna glavica gotovo je jednaka glavici iz Marusinca.²⁷⁾ Uspoređujući ove ulomke s ranije otkrivenima u Dalmaciji, možemo ih datirati u V—VI stoljeće.

Ulomak kasnoantičkog reljefa s vinovom lozom iz Tučepa

Otkriveni starokršćanski ulomci upotpunjuju prazninu historijskog razvoja Makarskog primorja, jer na tom području nije dosada bilo arheoloških nalaza iz tog vremena. Ostaje nerješeno pitanje gdje je bila sagrađena građevina kojoj su oni pripadali, jer se dosada nigdje u blizini nije našlo nikakvog traga zidova ili obrađenog kamena, koji bi se po načinu svoje obrade mogao datirati u V—VI stoljeće i smatrati dijelom neke starokršćanske bazilike.

²¹⁾ E. Dyggve, *History of Salonitan christianity*, Oslo 1951.

²²⁾ R. Kautsch, *Kapitelstudien*. Berlin - Leipzig 1936. str. 21. T. 4.

²³⁾ N. Bezić, o. c. str. 59.

²⁴⁾ I. Ostojić, *Starokršćanska bazilika i rimski spomenici u Povljima na Braču*. Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 12, Split 1960. str. 21.

²⁵⁾ D. Beritić, *Još jedna starokršćanska glavica pronađena u Dubrovniku*. Peristil 5. (u štampi).

²⁶⁾ *Forschungen in Salona II*, Wien 1926. str. 21, sl. 17, 18, str. 56, sl. 94, 95.

²⁷⁾ *Ibidem*, III, sl. B/21, str. 29.

TROUVAILLE ARCHEOLOGIQUE AU CIMETIERE DE TUČEPI

NEVENKA BOŽANIĆ—BEZIĆ:

Dans le village de Tučepi, sur le littoral de Makarska, ont été trouvés à plusieurs reprises des restes de l'Antiquité, ce qui prouve que cette région a été très tôt habitée. Pourtant on ne peut affirmer, sur la base de ces trouvailles occasionnelles, qu'il s'agisse d'une importante agglomération, ou que ce soient là uniquement les restes de domaines individuels, étant donné la colonie romaine voisine de Narone.

Dans le cimetière du village qui, d'après les pierres tombales médiévales conservées, remonte au Moyen Age, a été construite, au XVIIIe. s., une église baroque qui a été gravement endommagée par le tremblement de terre de 1962. Pendant que l'on démontait l'église on a trouvé, dans le matériel de démolition, des fragments de pierre et de marbre provenant de parties décoratives architectoniques: chapiteaux, fragments de reliefs, dessus de porte, plaques d'autel et inscriptions qui appartenaient à une église ou basilique paléochrétienne. Les fragments préservés sont de facture simple et rustique, et se rattachent à ceux, conservés, des églises paléochrétiennes et basiliques de Dalmatie; on peut donc les dater des V—VIe. s.

Les fragments paléochrétiens découverts remplissent le vide qui subsistait dans le développement historique du littoral de Makarska, car on n'y avait encore fait, jusqu'à présent, aucune trouvaille archéologique de cette époque.